

#DViskaidro “Datu apstrāde pētnieciskos nolūkos”

Publicēts: 20.05.2022.

[#dviskaidro](#)

[Jaunami](#)

[Ziņas](#)

Personas dati mūsdienās tiek apstrādāti un izmantoti ne tikai tiešsaistes vidē, reklāmās, sociālajos tīklos, bet joprojām arī pētniecības un vēstures veidošanas nolūkos. Tās var būt novadu vēstures grāmatu izdošanas, izglītības iestāžu veidoti pētniecības apkopojumi par absolventiem un arī pētījumi medicīnas nozarē. Tie visi – ar mērķi atskatīties uz paveikto, papildināt informācijas krātuves un attīstīt mūsu zināšanas un prasmes kādās nozarēs, lai turpmāk darbotos vēl veiksmīgāk un precīzāk.

Lai arī veicot personas datu apstrādi pētniecības nolūkos, ir jāievēro tie paši principi, kā veicot jebkuru citu datu apstrādi, pastāv atsevišķi izņēmumi. Salīdzinājumā ar “ierasto” datu apstrādi, datu apstrāde pētniecības nolūkos pamatā atšķiras ar datu subjektu (turpmāk-persona) tiesību īstenošanu un nolūka ierobežojuma principa īstenošanu.

Arī pētniecības nolūkos veiktai datu apstrādei ir jāpastāv atbilstošam nolūkam (mērķim), tiesiskajam pamatojumam, skaidri noteiktam atbildīgajam pārzinim (turpmāk – organizācija), kā arī jāievēro datu apstrādes principi - likumīgums, godprātība un pārredzamība, nolūka ierobežojumi, datu minimizēšana, precizitāte, glabāšanas ierobežojums, integritāte un konfidencialitāte, pārskatatbildība [1].

Vispārīgajā datu aizsardzības regulā (turpmāk tekstā – Datu regula) ir noteikts, ka ja personas datus apstrādā zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, Savienības vai dalībvalsts tiesību aktos (Latvijā – Fizisko personu datu apstrādes likums) var paredzēt atkāpes no Datu regulā noteiktajām tiesībām uz piekļuvi, tiesībām labot savus datus, tiesībām ierobežot datu apstrādi un tiesībām iebilst pret datu apstrādi [2].

Fizisko personu datu apstrādes likumā ir noteikts, ka, ja datus apstrādā zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos sabiedrības

interesēs, augstāk minētās personas tiesības netiek piemērotas tad, kad tās var neļaut vai var būtiski traucēt konkrēto nolūku sasniegšanu [3].

Piemēram, personas lūgums dzēst personas datus, kas ir apstrādāti, var netikt izpildīts, ja šāds lūgums var neļaut organizācijai sasniegt noteikto mērķi pētniecības nolūkos veiktai datu apstrādei. [4] Tātad, ja persona lūgs dzēst savus personas datus no kādas grāmatas, un, ja šāda datu apstrāde būs pamatota ar pētnieciskiem nolūkiem, tad šāds personas lūgums var netikt izpildīts. Savukārt saņemot kādas grāmatā iekļautas personas iebildumus par tās datu apstrādi grāmatā, organizācijai ir pienākums vērtēt līdzsvaru starp nepieciešamību informāciju publiskot sabiedrības (vēstures pētniecības) interešu aizsardzībai ar privātpersonas tiesību aizskārums.

Veselības datu apstrāde pētnieciskos nolūkos

Veselības datu apstrāde ir pieļaujama, ja šī apstrāde ir vajadzīga zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos saskaņā ar Datu regulas 89. panta 1. punktu, pamatojoties uz Savienības vai dalībvalsts tiesību aktiem, kas ir samērīgi organizācijas izvirzītajam mērķim, ievēro tiesību uz datu aizsardzību būtību un paredz piemērotus un konkrētus pasākumus personas pamattiesību un interešu aizsardzībai. [5]

Kad tiek veikta veselības jeb sensitīvu personas datu apstrāde zinātniskās pētniecības nolūkos, šos datus var iedalīt divos veidos:

tiek pētīti tādi veselības dati, kas savākti speciāli zinātnisko pētījumu vajadzībām (“primārā izmantošana”);

tiek pētīti jeb turpmāk apstrādāti tādi veselības dati, kas sākotnēji savākti citām vajadzībām (“sekundārā izmantošana”). [6]

Sekundārā izmantošana

Iegūstot informāciju par pacientu ārstēšanas gaitu, kas sākotnēji nebija paredzēta pētījumu veikšanai, pētnieki var iegūt jaunas vērtīgas zināšanas, par tādām plaši izplatītām veselības problēmām kā sirds un asinsvadu slimības, vēzis un depresija. Balstoties uz reģistriem, pētījumu rezultāti var tikt uzlaboti, jo tie būs iegūti, balstoties uz lielāku iedzīvotāju skaitu. [7] Šāda datu izmantošana ietilpst pie “sekundārās izmantošanas”. Šeit jāpiemin, ka Datu regula ļauj apstrādāt personas datus, kuri sākotnēji tika ievākti citam nolūkam jeb mērķim un kur šis pētniecības mērķis ir savienojams ar sākotnēji uzstādīto. [8]

Primārā izmantošana

Savukārt, ja dati iegūti uz personas piekrišanas pamata, un persona pati tiešā veidā ir devusi atļauju savu datu izmantošanai pētījumos, tad šāda datu izmantošana ietilptu “primārās izmantošanas” kategorijā. Svarīgi uzsvērt, ka, kā jau jebkuros piekrišanas sniegšanas gadījumos, tai ir jābūt brīvi sniegtai un pierādāmai ar uzskatāmu datu subjekta veiktu darbību.

Jebkurā gadījumā organizācijai, apstrādājot datus pētniecības nolūkos ir īpaši jāievēro minimizācijas princips, kur tas vien iespējams. Personas datu turpmāka apstrāde arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos ir jāveic, kad organizācija ir novērtējusi iespējamību sasniegt minētos nolūkus, apstrādājot datus, kas neļauj vai vairs neļauj identificēt konkrētu personu, ar noteikumu, ka pastāv atbilstošas garantijas (piemēram, datu pseidonimizācija), un ieviestas drošas tehniskās un organizatoriskās prasības. [9]

Šajā skaidrojumā sniegtā informācija par datu apstrādi pētniecības nolūkos ir saistāma ar dzīvu personu datu apstrādi. Mirušu personu datu apstrāde ir atļauta bez datu aizsardzības ietvara piemērošanas tiktāl, kamēr tā neskar dzīvu personu, piemēram, mirušo personu tuvinieku, tiesības vai privātumu [10].

Vēršam uzmanību, ka ievērojot “pārziņa” definīciju Datu regulas kontekstā, proti, personas datu apstrādes pārziņis ir jebkura fiziska vai juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kas viena pati vai kopīgi ar citām nosaka personas datu apstrādes nolūkus un līdzekļus, skaidrojums attiecas arī uz fiziskām personām, kuras veic personas datu apstrādi pētnieciskos nolūkos [11].

INFORMATĪVAS ATSAUCES:

[1] Datu apstrādes principu skaidrojums sniegts Datu regulas 5.pantā.

[2] Datu regulas 89.panta 2.punkts

[3] Fizisko personu datu apstrādes likuma 31.pants

[4] Datu regulas 17.panta 3.punkta d) apakšpunkts

[5] Datu regulas 9.panta 2.punkta j) apakšpunkts

[6] Eiropas datu aizsardzības kolēģijas pamatnostādnes “Pamatnostādnes 03/2020 par veselības datu apstrādi zinātniskās pētniecības nolūkos saistībā ar Covid-19 uzliesmojumu”, pieņemtas 2020.gada 21.aprīlī, 5.lpp. Pieejams:

<https://www.dvi.gov.lv/lv/media/73/download>

[7] Datu regulas 5.panta 1.punkta b) apakšpunkts

[8] Datu regulas 157.apsvērums.

[9] Datu regulas 156.apsvērums.

[10] Datu regulas 27.apsvērums.

[11] Datu regulas 4.panta 7.punkts.

Autors: Freepik.com

<https://www.dvi.gov.lv/lv/jaunums/dviskaidro-datu-apstrade-petnieciskos-nolukos>